

DE CACERA

dossier

JOSEP SOLÉ¹

Diuen els que en saben que l'activitat de la cacera és més antiga que nosaltres perquè no solament la practicaven els neanderthals sinó també aquells que els van precedir fins a uns 1,8 milions d'anys enrere. Les troballes més arcaiques de puntes de llança daten d'uns 50.000 anys. Durant mil·lennis la cacera no va ser només la principal font de proteïnes per a l'espècie humana (del grec *pro-teínós* = el més important) sinó també de peces d'abric, de cobertes impermeables per a cabanes i canoes, de tendons per fer cordes, d'ossos per a la fabricació d'eines, puntes de llança i de fletxa, flautes² i altres estris; de banyes per fer corns, recipients i ornaments; i també de plomes per a les fletxes i per decorar testes humanes en dies de cerimònia.

L'aparició de la ramaderia va iniciar el declivi de la cacera utilitària; un declivi molt lent i no del tot consumat perquè encara ara queden societats naturals que la practiquen, per exemple al continent africà, a Java i Borneo, a Papua-Nova Guinea, a l'Amazones, a l'Orinoco, a l'Àrtic i a altres llocs. Aquest declivi, a més, no va afectar la cacera orientada a l'obtenció de pells valuoses fins a les darreries del segle XIX, quan la instal·lació de granges de visons, martes, erminis i castors va deixar fora de joc els mites *trampers*. De fet, encara avui cada any es cacen milers de foques joves per la seva preuada pell.

Al mateix temps que minvava la cacera com a mitjà de subsistència, s'orientava aquesta tasca cap a dues noves

activitats: una de caire comercial i una altra de tipus social.

D'una banda, de caire comercial, ja que van aparèixer caçadors professionals que fornien el mercat d'espècies no domesticables. Es tractava bàsicament d'un mercat monopolitzat per les classes altes: faisans, perdius, llebres, senglars i altres delicadeses. Una variant d'aquest mercat, ja existent a Egipte, Grècia i Roma, era la cacera d'animals vius: el falcó, útil precisament per caçar, el colom missatger, el cavall salvatge; o d'animals de companyia: canaris, cadeneres, tortugues i, posteriorment, lloros, papagais i una gran diversitat d'espècies, així com també animals per als zoos i per als circs, des del romà fins al d'avui, quan noves normes legals comencen a limitar la seva presència al món de l'espectacle. A més, i fins fa ben poc, grups d'homes –pagesos o ramaders– organitzaven batudes periòdiques per eliminar depredadors com ara el llop, que atacaven el bestiar.

D'altra banda, de caire social, ja que les classes dirigents van trobar en l'art de la cacera una forma d'entrenament per a la guerra, un exercici sa a l'aire lliure i, alhora, una diversió que sovint practicaven en grup, a cavall, i amb l'ajut inestimable dels gossos, uns cans especialment entrenats per encaçar la presa, matar-la en alguns casos i lliurar-la a l'amo. De mica en mica, la cacera va esdevenir una de les activitats més preuades de joves prínceps, reis no tan joves, guerrers i membres de l'aristocràcia en general.

A Egipte i Grècia valoraven la cacera de lleons, tot un repte, fins que van liquidar-los del tot. A Europa, en general, la peça més preuada era l'ós, seguit del cérvol mascle, el senglar, el llop, la guineu i, sempre en escala descendent, la llebre i el conill. La cacera d'aus era tota una especialitat. L'estrella era l'àguila reial, seguida del voltor o el trencaòs i, a continuació, els ocells migratoris, com l'ànec i la fotja, o els propis del país, com la guatlla i la perdiu.

(¹) Josep Solé Alseda és comptable i assessor tributari. Va estudiar Peritatge Mercantil i Ciències Empresarials a ESADE. És membre del Grup de Recerques Històriques de Castelldefels (GREHIC).

(²) Cito la flauta com a curiositat perquè a Baden-Württemberg uns arqueòlegs holandesos van trobar, l'any 1995, una flauta de bec feta amb l'ullal d'un mamut fa 35.000 anys. Avui es pot veure al museu de Tübingen. N'hi ha d'altres de fetes amb tibies de diversos animals d'uns 15.000 anys d'antiguitat.

La cacera amb falcó, molt apreciada per la noblesa, no tenia altre mèrit que l'entrenament de l'animal, una tasca que, a més, sovint anava a càrrec del falconer, no pas del senyor que se'n beneficiava.

Aquesta diversitat de cacera senyorial, festiva i sense ànim de lucre va ser qualificada pels anglesos de *sport* perquè precisament aquestes tres condicions determinaven, segons ells, que un exercici fos mereixedor d'aquest nom. Si substituïm *senyorial* per *fair-play*, quelcom que per als britànics de l'època esdevenia implícit, tal vegada obtindrem una definició acceptable de *sport*, una d'entre moltes, que idealitza una mica l'activitat esportiva i, per tant, no s'ajusta gaire al que sovint ens transmeten avui dia els mitjans de comunicació.

L'aparició i posterior popularització de les armes de foc va incrementar el rendiment de l'activitat cinegètica (del grec *kynós* = gos) i provocà la minva, o pràcticament la desaparició en alguns casos, de les espècies més preuades. La desforestació també va col·laborar a reduir-ne l'hàbitat. Acorralats i perseguits, els mamífers salvatges de grans dimensions van anar desapareixent dels boscos europeus fins que alguns van arribar a extingir-se i d'altres van quedar convertits en una població regressiva, gairebé residual, localitzada a zones concretes de l'Europa de l'Est.

L'aplicació de lleis restrictives de la cacera per a la protecció de les espècies ha anat limitant la pràctica d'aquest esport, que no ha desaparegut ni de bon tros, però que ha quedat força reglamentat, subjecte a llicències, vedes, espais protegits i d'altres impediments legals i burocràtics. Aquells que s'ho podien permetre van substituir la cacera *in situ* pels anomenats *safaris* (mot swahili que significa viatge llarg) a l'Àfrica central i a l'Índia, fins que les autoritats locals també van aprovar lleis restrictives per tal de

protegir la fauna (i el turisme) dels seus respectius països.

A la primeria del segle XX, la cacera va deixar de ser una activitat exclusiva de les classes altes. Podia –i pot– ser practicada per tothom, amb els permisos pertinents i sempre respectant els vedats i una normativa que cada vegada és més exigent i, pel que fa a les espècies en perill, taxativa.

Fins aquí, hem contemplat una ràpida síntesi d'una activitat tan arrelada i fonamental per a la nostra espècie en temps pretèrits com controvertida en els actuals i, pel que sembla, amb poc futur a la vista. La intenció era la de contextualitzar una mica el tema que presentem a continuació.

L'any 1998 l'Ajuntament de Castelldefels va publicar un llibret, confegit per Maria Josep Udina i per Josep Solé -jo mateix-, titulat *L'Olla del Rei*³ i dedicat a un públic juvenil. Partint d'una anècdota aparentment històrica citada per Theodor Creus, de la qual va derivar una llegenda popular, acabava esdevenint un conte de petites aventures imaginàries, amb la presència, fins i tot, d'un drac de dos caps, l'entranyable Garigot, que avui omple d'espurnes i de soroll les cercaviles castelldefelenques.

El fet esmentat en el conte es relaciona de forma directa amb el rei Joan II d'Aragó, amb la cacera i amb el Baix Llobregat. Aquella diversió reial devia ser freqüent perquè, del mateix any 1478, Josep Campmany ha trobat uns altres dos textos on ja s'esmenta aquesta activitat. El primer està datat el dia 11 de setembre de 1478:

⁽³⁾ Solé, Pep; Udina, Maria Josep. *L'Olla del Rei*. Castelldefels: Ajuntament, 1998. Les il·lustracions que s'inclouen en aquest article són reproduïdes d'aquest llibre i realitzades per Francesc Rovira. (N. del E.)

“... se partí de la dita vila de Sant Boi e tirà la via del Prat on cassà; e així cassant sen anà a dinar a la vila de Gavà. E de continent que hagué reposat en son lit après del dinar, cavalcant amb tota la sua gent, falconers e muntaria, sen tornà a la via del Prat, hon pres solaç cassant, e après en la nit sen anà a sopar e dormir a Castell de feels.”⁴

El segon text diu així:

“Setembre, dilluns 28 de 1478. Aquest jorn la magestat del Senyor Rey intrà in la present venint de Castell de fells⁵[...] on era anat per deport”⁶.

Certament aquest segon fragment no especifica quina mena de *deport* havia practicat *lo Senyor Rey* però es pot raonablement pensar que devia ser la cacera, perquè n’era un gran aficionat i perquè la població de Castelldefels, en aquella època, a banda de la cacera, no oferia gaires oportunitats *deportives*.

Val la pena aturar-se un moment en l’expressió *deport*, que ja s’utilitzava a bastament en català com a derivat postverbal de *deportar*. Es tracta d’un verb que no s’identificava amb el significat actual, sinó que volia dir *diversió*, *recreació*.⁷ En occità i en francès tenia el mateix significat i, segons sembla, va arribar a Anglaterra convertit en *sport* on, a partir del segle XVI, es va fer servir per indicar *competició recreativa*.

I a continuació, trobem el tercer text, on Theodor Creus, citant la crònica de Pere Miquel Carbonell⁸ i datant el fet

a mitjan desembre de 1478, afirma el següent:

“En Sant Boy anà a fer nit y a trench d’auba disposat [...] la cassera comensà del Prat per las planas terras y las de Viladecans. [...] i així avançaren amb bon ordre alguns instants, més lo dolent del terreno, sembrat de rasas y estanys y canyars y vimeteras no els permeté continuar ab igualtat i saltant-ne los uns, grans rodeigs donant los que no podian fer-ho, sens veure’s los uns al altres...”

A partir d’aquest punt on, pel que sembla, els caçadors, inclòs el rei mateix, es van extraviar una mica entre estanys, canyars i vimeteres, comença la llegenda popular segons la qual Joan II va caure en un dels estanyols, que la pagesia local anomenava *olles*, i, sense tenir-ho programat, va haver de fer nit al castell de Castelldefels, la qual cosa, pel que es desprèn del primer fragment reproduït, no era un fet excepcional.

El camí que va seguir la comitiva reial, fins que el va abandonar per endinsar-se a les maresmes, devia ser el Camí Vell de Castelldefels.⁹ Segons es desprèn d’altres fonts, en aquella ocasió, el rei anava de passada amb la intenció de dirigir-se a Vilanova per la costa, tot seguint, a partir de Castelldefels, el Camí Ral de València.¹⁰ A continuació, tenia pensat visitar Vilafranca passant per Canyelles i Olèrdola i, finalment, tornar a Barcelona per Martorell. Tot i que el viatge era dels que avui dia diríem “de feina” o “de negocis”, el rei Joan II va caure en la temptació de lliurar-se una estona a la cacera, una pulsio que, pel que sembla, ataca en graus diversos un gran nombre d’individus mascles de l’espècie *sapiens*. Aneu a saber si tants mil·lennis de cacera pràcticament diària –i no t’encantis,

(⁴) Bofarull, M. de. *Opúsculos inéditos del cronista P. Miquel Carbonell*, “Colección de Documentos Inéditos del Archivo de la Corona de Aragón”. vol. 27, Barcelona, 1864, p. 147.

(⁵) És de notar les diferents grafies que presenta el topònim. De l’original llatí *Castrum Felix* he trobat: *Castrum de Felix*, *Castell de faels*, *Castell de feels*, *Castell de fells*, *Castelldefeels* i finalment *Castelldefels*. A tall anecdòtic, un dia vaig ensopagar amb un *Castillodefels* que feliçment no va tenir continuïtat.

(⁶) Manual de *Novells Ardits*, *Dietari de l’Antic Consell Barceloní*, vol. 3 (1478-1533) p. 4, Barcelona, 1894.

(⁷) Alcover, Antoni M.; Moll, Francesc de B. *Diccionari Català-Valencià-Balear*. Palma de Mallorca: Moll, 1980, p. 140. Ofereix diversos exemples: *Los béns que nosaltres havem en aquest món són en menjars e en vestirs, e deports, e solaç*, Lull, Cont. 49, 21; *Nostres vassalls ab grans alegries, cants e deports passaren tota aquella nit*. Pere IV, Cron. 80; *Car tots mos senys han perdut lur deport*, Ausias March XCIII, *Lo amaven tant que no tenien altre deport ni altra alegria sinó son fill*, Comalada, p. 88; *Lluytaria més brau contra la fera fent l’espectacle del més viu deport*, Costa. Trad. 119.

(⁸) Creus i Corominas, Theodor. *Set contalles del Temps Vell*, ed. facsímil de l’Institut d’Estudis Penedesencs, 1986, sobre l’ed. de Joseph A. Milà, Vilanova i la Geltrú, 1893, p. 146.

(⁹) Sortia de St. Boi, a peu de riu, seguint un itinerari paral·lel a l’actual carretera C-245, travessava Viladecans per l’actual carrer de Gavà, travessava Gavà per l’actual carrer de Castelldefels, travessava Castelldefels per l’actual carrer Major i entrancava una mica més endavant amb el Camí Ral de València.

(¹⁰) Surt de Barcelona per l’Hospitalet, passa pel davant de l’ermita de Bellvitge (Bell Viatge), travessa el Llobregat mercès a la barca de Cal Xiquet de la Barca (un mas desaparegut i substituït, uns metres més al sud, per una benzinera a la C-31) creua la plana pel que avui és la carretera B-204 i B-210, entra a Castelldefels pel carrer que porta el seu nom, travessa la via fèrria a l’alçada de l’estació, reapareix a l’Av. Constitució, segueix més o menys el traçat del que avui és el carrer 305 i el tornem a trobar (asfaltat) al Passeig de la Ribera, Passeig de Bellavista, Passeig Panoràmic, Comte Güell i Anton Gaudí. S’enfila (sense asfaltar) cap al collet que hi ha entre la Penya Senyal i el Turó de la Cova Fumada, desapareix engolit per una pedrera, però torna a sortir més endavant amb el nom de GR92 i continua fins a Vilanova. A les costes era camí de tragina.

que t'hi va la supervivència- no han deixat pas una empremta en el nostre codi genètic. Som una espècie carnívora i, per tant, animals de presa, i això se'ns ha de notar. Potser avui hem sublimat la *presa* i l'anomenem *títol*, *oposicions*, *client*, *contracte*, *èxit*, *euro*, *gol*, etc. En aquest sentit podríem dir que, si els primers sapiens sortien cada matí a caçar mamuts, avui continuem fent el mateix, amb la diferència que els nostres *mamuts* tenen un altre pelatge.

Segons Theodor Creus, l'endemà al matí, com si res no hagués passat, en Joan II va continuar el seu viatge cap a Vilanova, Vilafranca i de tornada cap a la Ciutat Comtal, on va arribar a temps per celebrar el Nadal a casa, com mana la tradició. Es dona el cas que el rei va morir a Barcelona el dia 19 de gener de 1479, és a dir, aproximadament un mes després d'aquesta anècdota, segons manifesta Pere Miquel Carbonell a la crònica citada, a causa d'*unes febres* l'origen de les quals no s'esmenta.

L'estanyol on segons la llegenda popular va caure Joan II va rebre des d'aquell moment el nom de *l'Olla del Rei* i el va mantenir, diuen, fins a la seva desaparició física definitiva, al segle XVIII, per causa de l'obra de drenatge i asse-

cat de les maresmes promoguda per Maria Vidal i Caietana de Copons, copropietàries de la Baronia d'Eramprunyà i, per tant, del castell de Castelldefels.

Però de vegades la història i la geografia juguen a fet i amagar per reaparèixer més endavant. Aproximadament a l'indret on hi havia hagut l'Olla del Rei (el punt exacte no és conegut), actualment hi ha un llac d'aigües freàtiques dins el perímetre del campus de la Universitat Politècnica. Un estany on fa estada una bella diversitat d'aus aquàtiques que avui dia ningú no empaita i que, per cert, no té nom.

BIBLIOGRAFIA

ALCOVER, ANTONI M.; MOLL, FRANCESC DE B. *Diccionari Català-Valencià-Balear*. Palma de Mallorca: Moll, 1980.

Base de dades Google. Entrades: Pere Miquel Carbonell, Arxiu de la Corona d'Aragó.

Birmingham University International Language Database. London: Collins Publishers + Univ. cit., 1988.

CREUS I COROMINAS, THEODOR. *Set contalles del Temps Vell*, ed. facsímil de l'Institut d'Estudis Penedesencs, 1986, sobre l'ed. de Joseph A. Milà, Vilanova i la Geltrú, 1893.

DE LOZOYA, M. DE. *Historia de EspañaEspanya*. Barcelona: Salvat Editores, Barcelona, 1967.

Enciclopèdia virtual Wikipedia, entrades: "Hunting", "Sport", i "Joan II" a "Reis de la Corona d'Aragó".

Gran Enciclopèdia Catalana, GEC, Barcelona, 1970, Joan II (Trastàmara) d'Aragó.

SOLÉ, PEP; UDINA, MARIA JOSEP. *L'Olla del Rei*. Castelldefels: Ajuntament, 1998.